

УДК368.914

С. О. Руснак,
аспірант, Подільський державний аграрно-технічний університет, м. Кам'янець-Подільський

УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

S. Rusnak,
postgraduate student, Podilian State Agrarian Engineering University in Podilya, Kamianets-Podilskiy

PERFECTION OF DEVELOPMENT OF NON-STATE PENSION FUNDS AS SOCIO-ECONOMIC SYSTEM

Розглянуто питання вдосконалення розвитку та роботи недержавних пенсійних фондів по основним напрямам, а також розроблено механізми та принципи реалізації інформаційної політики недержавних пенсійних фондів як бази для залучення населення до участі в недержавному пенсійному забезпеченні. Оскільки інформаційна політика займає провідне значення в формуванні, недержавними пенсійними фондами клієнтської бази та залученні нових клієнтів до участі в недержавному пенсійному забезпеченні, їй в даній статті приділяється основна увага. Також розроблено механізм поетапної оцінки надійності недержавних пенсійних фондів, що допоможе розвинути недержавну пенсійну систему в майбутньому з точки зору довіри громадян, тому що при виборі недержавного пенсійного фонду основний акцент пенсіонери роблять на надійність.

The question of perfection of development and work of non-state pension fund is considered for to basic directions, and also mechanisms and principles of realization of informative policy of non-state pension fund are worked out, as bases for bringing in of population to participating in the non-state pension providing. As an informative policy occupies a leading value in forming of client base non-state pension fund and bringing in of new clients to participating in the non-state pension providing, in this article basic attention is spared her. The mechanism of stage-by-stage estimation of reliability of non-state pension fund, which will help to develop the non-state pension system in the future from the point of view of trust of citizens, is also worked out. Because at the choice of non-state pension fund a basic accent pensioners do on reliability.

Ключові слова: недержавні пенсійні фонди, надійність недержавних пенсійних фондів, інформаційна політика, фінансова стійкість, принципи реалізації інформаційної політики, недержавне пенсійне забезпечення.

Key words: non-state pension fund, reliability of non-state pension fund, informative policy, financial firmness, principles of realization of informative policy, non-state pension providing.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сьогоднішній день пенсійна система України є серйозно розбалансованою. Невідповідність рівня пенсійного забезпечення достойному рівню проживання породжує все більше соціальних проблем, які з кожним днем примножують свою гостроту. Для створення стабільної та стійкої пенсійної системи необхідно працювати вже сьогодні над перспективою змін, а також визначити основні шляхи удосконалення роботи інститутів пенсійного

забезпечення. У багатьох країнах світу недержавне пенсійне забезпечення (НПЗ) додатково займає майже третину у структурі пенсії, отримуваної працівником, що свідчить про значний його вплив на соціальний захист осіб пенсійного віку. Це ще раз підтверджує необхідність переходу до системи недержавного пенсійного забезпечення як до системи, що зменшить навантаження на Пенсійний фонд у цілому та збільшить рівень життя осіб пенсійного віку. Основними суб'єктами недержавного пенсій-

ного забезпечення є недержавні пенсійні фонди (НПФ), які і формують кістяк системи в цілому. Тому саме вдосконалення роботи недержавних пенсійних фондів постає, в сучасних умовах, не аби якою проблемою та вимагає приділення максимальної уваги до себе.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням розвитку пенсійної системи та недержавного пенсійного забезпечення зокрема займається багато вітчизняних науковців. Серед учених, які звернули увагу на проблему розвитку недержавного пенсійного забезпечення, слід виокремити таких, як: О. Бобирь [3], Ю. Діденко [5], О. Коваль [10], Е. Лібанова, С. Лондар, А. Лондар, Б. Надточій, Г. Назарова [7], Г. Терещенко, Н. Ткаченко. Зокрема, на думку О. Коваль, одну із основних ролей в системі НПЗ відіграє активне залучення громадян до системи заощадження через участь у НПЗ на базі вивчення та використання зарубіжного досвіду [6]. Ю. Діденко, вважає, що важливе місце в системі НПЗ має займати система багатоступеневого перехресного контролю та державного регулювання діяльності НПФ [5]. Проте питанню удосконалення розвитку недержавних пенсійних фондів як соціально-економічної системи не було приділено достатньо уваги, в результаті чого виникають напрями для подальших досліджень проблеми.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Основним завданням статті є дослідження головних аспектів розвитку системи недержавних пенсійних фондів, аналіз основних проблемних питань їх розвитку та розробка рекомендацій щодо покращення розвитку недержавних пенсійних фондів як соціально-економічної системи.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Відповідно до Закону України "Про недержавне пенсійне забезпечення" [1], недержавний пенсійний фонд — це юридична особа, що має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує лише з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду.

Зауважимо, що основним показником при виборі недержавного пенсійного фонду є його надійність. Оцінювання надійності НПФ у вузькому сенсі слід розуміти як встановлення відпо-

відності системи параметрів заданим критеріям на основі визначених принципів з використанням необхідного інструментарію.

Для оцінки надійності НПФ як соціально-економічної системи необхідно аналізувати такі параметри, як: наявність довіри громадян до фонду; здатність фонду до виплати грошових коштів та фінансовий стан фонду.

Якщо фінансовий стан і здатність фонду виплачувати кошти можна оцінити за кількісними характеристиками, то параметр довіри/недовіри досить складно оцінити кількісно, отже, оцінювати його потрібно з використанням якісних характеристик [2, с. 292]. Оскільки на сучасному етапі здійснюється розрахунок лише фінансового стану НПФ, то виникає необхідність у методичному підході, що включає всі три вищевказані параметри і поєднує якісні та кількісні показники надійності НПФ.

Важливим показником для збільшення довіри населення до НПФ є наявність інформаційної політики, раціональна побудова якої забезпечить збільшення кола вкладників та учасників НПФ. Інформаційна політика НПФ базується на певних принципах та спрямована на досягнення реалізації прав вкладників, учасників, є істотною для прийняття ними рішення про формування недержавної пенсії або про переведення накопичувальної частини пенсії в НПФ (в майбутньому), а також захист конфіденційної інформації про фонд, розголошення якої може завдати шкоди фонду і його вкладникам та учасникам.

Для проведення ефективної інформаційної політики, зокрема необхідно для початку сформулювати принципи її проведення. Принципи формування і реалізації інформаційної політики є основою для подальшого розвитку як недержавних пенсійних фондів, так і недержавного пенсійного забезпечення в цілому.

У таблиці 1 визначено основні принципи, яких необхідно дотримуватися у формуванні і реалізації інформаційної політики недержавних пенсійних фондів, а також правил та порядку надання інформації вкладникам, учасникам та іншим зацікавленим особам. Крім того, в ній потрібно відображати специфіку роботи з інформацією, що становить конфіденційні відомості фонду.

Протягом роботи недержавного фонду інформаційна політика може змінюватися під впливом найрізноманітніших чинників таких як економічні, політичні, соціальні тощо. Зміни та доповнення про інформаційну політику фонду вносять за рішенням Ради НПФ (рис. 1).

Таблиця 1. Принципи формування і реалізації інформаційної політики

Назва принципу	Сутність принципу
Принцип регулярності	Полягає в тому, що НПФ регулярно надає своїм вкладникам, учасникам та іншим зацікавленим особам інформацію про свою діяльність, використовуючи наявні у його розпорядженні засоби інформації
Принцип оперативності	Полягає в тому, що НПФ інформує про істотні події та факти, пов'язані з фінансово-господарською діяльністю самого НПФ
Принцип інформаційної відкритості	Полягає в тому, що способи доведення істотної інформації про НПФ до вкладників, учасників та інших зацікавлених осіб забезпечать їм вільний доступ до публічної інформації
Принцип конфіденційності	Полягає в нерозголошенні конфіденційної інформації, якою володіють посадові особи та службовці фонду, за винятком випадків, передбачених законодавством України
Принцип обережності	Стосується питань розкриття інформації щодо інвестування, тобто відповідно до цього принципу результати інвестування в минулому не визначають доходів у майбутньому
Принцип достовірності	Полягає в тому, що НПФ надає своїм вкладникам, учасникам, іншим зацікавленим особам інформацію, яка відповідає дійсності, а також вся інформація про НПФ має бути документально підтверджена
Принцип повноти	Полягає в тому, що НПФ надає про себе таку інформацію, яка буде достатньою, щоб сформувані найбільш повне уявлення вкладників, учасників та інших зацікавлених осіб з виникаючих питань
Принцип збалансованості	Полягає в тому, що НПФ розумно балансує між інформаційною відкритістю, з одного боку, і конфіденційністю - з іншого
Принцип рівноправності	Суть полягає в тому, що НПФ забезпечує рівні права та можливості в одержанні та доступі до інформації всіма вкладниками та учасниками
Принцип захищеності	Полягає в тому, що НПФ застосовує допустимі законодавством України способи і засоби захисту конфіденційної інформації

Джерело: розроблено автором.

Визначенням відповідальності щодо розкриття інформації, на наш погляд, має займатися певний орган. Пропонується надати повноваження щодо інформування всіх учасників та вкладників виконавчому органу фонду. Його рішення встановлюватиме порядок інформування вкладників, учасників, застрахованих осіб та інших зацікавлених осіб, він контролюватиме своєчасність виконання рішень та вживатиме заходів, пов'язаних з удосконаленням такої роботи. НПФ надає інформацію, обов'язкову для розкриття відповідно чинного законодавства України [3, с. 72].

У процесі оцінювання надійності НПФ важливим етапом є вибір і ранжування показників,

який починається з формування системи показників. Саме на цьому етапі можна визначити рівень розвиненості інформаційної політики конкретного НПФ, оскільки при ранжуванні показників необхідно обирати інформацію, яка оприлюднюється на інтернет-сайті НПФ.

Під системою показників зазвичай розуміють сукупність взаємопов'язаних величин, які всебічно відображають стан і розвиток цього суб'єкта чи явища. Брак офіційних методик оцінювання надійності НПФ і яких-небудь нормативних значень параметрів їх функціонування, короткий період збору статистичної інформації про функціонування НПФ, роблять неможливим фіксування значень показників надійності [7, с. 126]. Для визнання сукупності показників системно необхідно, щоб ця сукупність задовольняла ряд вимог: широта охоплення показниками всіх сторін явища; наявність змістовних і формальних взаємозв'язків між показниками; наявність можливості логічного розгортання одних показників з інших.

Нами пропонується удосконалена методика оцінювання надійності НПФ, в основу якої лягли не лише якісні, а й кількісні показники діяльності. Завершенням оцінки при такому підході є визначення інтегрального показника (рейтингу) надійності з урахуванням значимості. До нього входять показники на основі бального фіксування рейтингу (рис. 2).

Зазвичай, інформаційне забезпечення є важливим при оцінюванні надійності. Проте, окрім інформаційного забезпечення в якості

Рис. 1. Побудова інформаційної політики НПФ

Джерело: Розроблено автором.

основного напрямку щодо повернення довіри до НПФ, слід надавати перевагу ще й ряду інших [4, с. 209].

Після вибору показників довіри до НПФ ми вибираємо для оцінки надійності НПФ показники його фінансового стану. Для досягнення стабільної надійності недержавних пенсійних фондів необхідно:

— встановлення законодавчої відповідальності компанії управління активами (КУА) за збереження і приріст коштів НПФ;

— розширення об'єктів інвестування коштів пенсійних накопичень.

На прибутковість від розміщення коштів пенсійних активів, на нашу думку, впливають: по-перше, відсутність законодавчо закріпленої вимоги формування пенсійних резервів, по-друге, недостатність об'єктів інвестування, по-третє, фінансова криза. Виникнення і розвиток фінансової кризи спричинили негативний вплив на всю світову економіку, але дали змогу виявити проблеми системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

Стабільне зростання фондового ринку завжди сприятиме позитивному фінансовому результату від переоцінки інвестиційного портфеля і не викличе сумнівів у доцільності участі КУА в розміщенні пенсійних коштів.

Падіння ж ринку зумовлює необхідність перегляду заходів щодо відповідальності й оцінки результатів діяльності КУА з розміщення коштів НПФ і доцільність участі КУА в цьому процесі [2, с. 294].

Крім того, вплив на оцінювання прибутковості забезпечує обов'язок НПФ за підсумками звітного року фіксувати курс цінних паперів, в які розміщені кошти пенсійних активів, проте цей обов'язок не впливає на саму прибутковість [2, с. 294]. Тому пропонується вважати, що більш достовірною буде інформація про отримані доходи при реалізації фондом фінансових активів, а не при їхній переоцінці. Переоцінка фінансових активів наприкінці кожного фінансового року дає не зовсім об'єктивна оцінка зобов'язань фонду. Показавши низьку прибутковість, фонд може спричинити негативне ставлення до НПФ серед майбутніх пенсіонерів. На наступний рік, у разі зростання фондового ринку, прибутковість буде досить високою й обернеться зростанням витрат НПФ з виплати винагороди КУА. Реальна прибутковість і величина доходу, на яку збільшилися кошти пенсійних активів, виявляться не такими вже високими. Тому ми вважаємо за необхідне внесення законодавчих змін при оцінці прибутковості розміщення, показувати розпо-

Рис. 2. Етапи оцінювання надійності НПФ

Джерело: розроблено автором.

ділений дохід за рахунками пенсіонерів тільки при реалізації фінансових активів, відповідальність за негативний результат при переоціненні фінансових активів, розміщених КУА не перекладати на НПФ.

Досліджено, що на надійність системи недержавних пенсійних фондів впливають такі чинники:

— відповідність між розміром зобов'язань перед учасниками, вкладниками і розміром майнової підсистеми;

— міра відповідальності КУА за негативний результат при переоціненні фінансових активів, розміщених КУА;

— міра відповідальності КУА за збереження та приріст коштів НПФ;

— структура дозволених об'єктів інвестування коштів пенсійних накопичень;

— відображення в звітності результатів інвестування;

— стабільність пенсійного законодавства.

Велика частина з перерахованих чинників, що впливають на надійність системи НПФ, безпосередньо впливають на розмір майнової підсистеми, інвестування коштів пенсійних активів, тому наші пропозиції з підвищення надійності НПФ стосуються саме цих аспектів його діяльності.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Для комплексного розвитку недержавних пенсійних фондів, як соціально економічної системи слід звернути увагу на такі параметри, як: наявність довіри громадян до фонду та стабільний фінансовий стан фонду. Кожен з даних параметрів можливо підвищити за рахунок грамотної інформаційної політики фонду, підвищення надійності, шляхом розширення об'єктів інвестування коштів пенсійних накопичень та встановлення законодавчої відповідальності компанії управління активами за збереження і приріст коштів НПФ. Все це можливо розробити за однієї умови — чіткої та зрозумілої законодавчої бази, яка буде регулювати відносини між суб'єктами НПЗ та чітко розподіляти відповідальність між ними, а також проведення серйозної інформаційної політики щодо повернення довіри осіб пенсійного віку до недержавного пенсійного забезпечення в цілому та до окремих його суб'єктів, зокрема.

Література:

1. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. (зі змінами та доповненнями). № 1057-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>
2. Бабушкін А.І. Формування соціально-економічного інституту недержавного пенсійного забезпечення населення України / А.І. Бабушкін, Г.Р. Светлова // Вісник інженерної академії України. — 2012. — № 3—4. — С. 291—295.
3. Бобирь О.І. Фінансовий механізм системи пенсійного забезпечення: [моногр.] / О.І. Бобирь, С.О. Смирнов. — Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2014. — 248 с.
4. Ганаковська Д. Перспективи розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні / Д. Ганаковська // Регіональна економіка. — 2013. — № 4. — С. 207—212.
5. Діденко Ю.Ю. Пенсійні схеми при недержавному пенсійному забезпеченні / Ю.Ю. Діденко // Економіка, фінанси, право. — 2009. — № 12. — С. 38—40.
6. Коваль О.П. Проблеми становлення накопичувальної складової пенсійного забезпечення в Україні: аналіт. доп. [Електронний ресурс] / О.П. Коваль. — К.: НІСД, 2011. Режим доступу: http://www.finrep.kiev.ua/download/parliamenthearings_feb2011_ua.pdf
7. Назарова Г.В. Аналіз інвестиційних можливостей інституційних інвесторів / Г.В. Назарова // Проблеми економіки. — 2011. — № 4. — С. 124—130.

8. Недержавне пенсійне забезпечення сьогодні та завтра [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/files/articles/1841/87_4.pdf

9. Кравченко М.В. Накопичувальна пенсійна система як інструмент соціального захисту громадян [Електронний ресурс] / М.В. Кравченко. — Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10kmvszg.pdf>

10. Коваль О.П. ОППС: бути чи не бути? / О.П. Коваль // Вісник Пенсійного фонду України. — 2014. — № 5 (143). — С. 36—38.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine " On private pension provision" available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> (Accessed 09 November 2015).
  2. Babushkin, A. I. and Svetlova, H. R. (2012), "Forming of socio-economic institute of the non-state pension system of population of Ukraine", *Visnyk inzhenernoi akademii Ukrainy*, vol. 3—4, pp. 291—295.
  3. Bobyr', O.I. and Smyrnov, S. O. (2014), *Finansoviy mekhanizm systemy pensijnoho zabezpechennia* [Financial mechanism of the system of the pension system], Nauka i osvita, Dnipropetrovs'k, Ukraine.
  4. Hanakovs'ka, D. (2013), "Prospects of development of non-state pension fund are in Ukraine", *Rehional'na ekonomika*, vol. 4, pp. 207—212.
  5. Didenko, Yu.Yu. (2009), "Pension charts at a non-state pension are provided", *Ekonomika, finansy, pravo*, vol. 12, pp. 38—40.
  6. Koval' O.P. (2011), "Problems of becoming of story constituent of the pensionsystem are in Ukraine", *NISD*, available at: http://www.finrep.kiev.ua/download/pillar2paper_parliamenthearings_feb2011_ua.pdf. (Accessed 18 November 2015).
  7. Nazarova, H.V. (2011), "Analysis of investment possibilities of investment bankers", *Problemy ekonomiky*, vol. 4, pp. 124—130.
  8. "Non-state pension system today and tomorrow", available at: http://www.uaib.com.ua/files/articles/1841/87_4.pdf. (Accessed 18 November 2015).
  9. Kravchenko, M. V. (2014), "Story pension system as instrument of social defence of citizens", available at: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10kmvszg.pdf>. (Accessed 12 November 2015)
  10. Koval', O.P. (2014), "OPPS: to be or not to be?", *Visnyk Pensijnoho fondu Ukrainy*, vol. 5(143), pp. 36—38.
- Стаття надійшла до редакції 26.11.2015 р.*